

Regionális kapacitásfejlesztés a Kárpát-medencében: A kutatási téma aktualitásáról és megjelenéséről Horváth Gyula munkásságában

Regional capacity building in the Carpathian Basin: Its actuality and relationship with the works of Gyula Horváth

FÁBIÁN ATTILA, TÓTH BALÁZS ISTVÁN,
FAZEKAS NIKOLETT

FÁBIÁN Attila: egyetemi docens, Nyugat-magyarországi Egyetem, Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar, Nemzetközi és Regionális Gazdaságtani Intézet; 9400 Sopron, Erzsébet u. 9.; dr.attila.fabian@gmail.com

TÓTH Balázs István: adjunktus, Nyugat-magyarországi Egyetem, Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar, Nemzetközi és Regionális Gazdaságtani Intézet; 9400 Sopron, Erzsébet u. 9.; tothbalazsistvan@gmail.com

FAZEKAS Nikolett: PhD-hallgató, Nyugat-magyarországi Egyetem, Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola; 9400 Sopron, Erzsébet u. 9.; niki.fazekas@gmail.com

KULCSSZAVAK: regionális kapacitásépítés; kapacitásmérés; regionális rugalmasság; Kárpát-medence; Horváth Gyula

ABSZTRAKT: Jelen tanulmányban a regionális kapacitásfejlesztés néhány fontosabb vonatkozását mutatjuk be, valamint kiemeljük Horváth Gyula professzor néhány, a témakörhöz kapcsolódó megállapítását. A tanulmányban a regionális kapacitásokat a térségi fejlődés hajtóerőiként és térformáló funkcióként értelmezzük. Olvasatunkban a regionális kapacitásfejlesztés – az endogén jellegű területi fejlődéshez kapcsolódóan – a térségi erőforrások összhangjának megteremtésén alapszik. A Kárpát-medence térségeinek fejlődését befolyásoló főbb regionális kapacitásfejlesztési tendenciák közül elsősorban néhány negatív körülményre reflektálunk, így a regionális funkciók eltűnésére, a centrumtérségek súlyának konzerválódására, valamint a társadalom-irányítási hiányosságokra. A kapacitásméréssel összefüggésben külön részben foglalkozunk a témakör elméleti vonatkozásaiból adódó módszertani dilemmákkal és lehetőségekkel. A mérési korlátok feloldására néhány javaslatot fogalmazzunk meg, így a kapacitásépítést befolyásoló minőségi elemek akkurátusabb feltárását szorgalmazzuk. Végül, a témakör jövőbeni kutatási irányai kapcsán, a regionális kapacitásfejlesztés és a regionális rugalmasság – avagy a térségek gyors megújuló képességének ismérveivel foglalkozó témakör – néhány fontosabb összefüggését tárjuk az olvasó elé.

Attila FÁBIÁN: associate professor, Department of International and Regional Economics, Sándor Lámfalussy Faculty of Economics, University of West Hungary; Erzsébet u. 9., H-9400 Sopron, Hungary; dr.attila.fabian@gmail.com

Balázs István TÓTH: assistant professor, Department of International and Regional Economics, Sándor Lámfalussy Faculty of Economics, University of West Hungary; Erzsébet u. 9., H-9400 Sopron, Hungary; tothbalazsistvan@gmail.com

Nikolett FAZEKAS: PhD student, István Széchenyi Management and Organisation Sciences Doctoral School, University of West Hungary; Erzsébet u. 9., H-9400 Sopron, Hungary; niki.fazekas@gmail.com

KEYWORDS: regional capacity building; measuring regional capacities; regional resilience; Carpathian Basin; Gyula Horváth

ABSTRACT: Various aspects of 'regional capacity development' and 'regional capacity building' have gained considerable attention in recent years among scholars in regional science. The approach became popular due to regional adaptation of endogenous growth theory and the emergence of concepts related to social well-being. In the past few decades, in-depth analyses explored and analyzed the features and elements of regional capacity building, such as social capital, knowledge infrastructure, effective territorial leadership, self-governance and self-management, collaborative advantage and regional resilience.

Our aim with this work is to throw light on some of the underlying aspects of regional capacity building, to demonstrate the topic's actuality, and to discuss its relationship with the views and works of Gyula Horváth. We present the most significant features and processes that determine the regional development in the Carpathian Basin and we also highlight some negative tendencies related to capacity building, e.g. the loss of regional functions, the conservation of territorial structure and the shortcomings concerning the regional institutional background.

In a further section, we discuss the main dilemmas and opportunities of capacity building methodology. Both in a general sense and in terms of the regional development in the Carpathian Basin, we argue for an increased focus on the nature of capacity building elements. For instance, we stress that scientist should stop relying on the quantification of social capital because its essence is not defined by unevenness but by the unique and incomparable attributes available in each territory.

Finally, we provide a few 'regional capacity building' suggestions for future research agendas by highlighting its relation to regional resilience. The article concludes with an emphasis on the global financial crisis in order to explore the features of capacity development to re-engineer regions.

Bevezetés

Az elmúlt két évtizedben – a társadalmi jólléttel összefüggésben – az ENSZ, az OECD és a Világbank munkacsoportjai (pl. OECD 2006; The World Bank 2009; UNDP 2008), valamint több külföldi kutató (pl. Bolger 2000; Eade 2005 [1997]; Kaplan 2000; Linnell 2003) foglalkozott a kapacitásfejlesztés témakörének mélyrehatóbb feltárásával, elemzésével. A kutatási irányzat napjainkban egyre markánsabban jelenik meg a területi tudományok nemzetközi szakirodalmában és a nemzetközi szervezetek kiadványaiban is, méghozzá a regionális kapacitásépítés címszó alatt (pl. Cole 2006; Stimson, Stough, Roberts 2006; UNDP 2007).

Jelen tanulmányban a regionális kapacitásfejlesztés főbb elméleti vonatkozásait tárgyaljuk, továbbá feltárjuk a témakör kapcsolódási pontjait Horváth

Gyula néhány ideillő megállapításával, különös tekintettel a regionális és a városi fejlődés hajtóerőire, valamint a Kárpát-medence régióinak fejlődését befolyásoló térformáló funkciókra. Önálló részben foglalkozunk a témakör elméleti vonatkozásaiból adódó módszertani dilemmákkal és lehetőségekkel. Összegzőként a témakör jövőbeni kutatási irányai közül a regionális rugalmasság (alkalmazkodóképesség) megközelítését emeljük ki; e téren is hivatkozva Horváth professzor néhány meglátására.

Regionális kapacitások – regionális kapacitásfejlesztés – térformáló funkciók

Stimson és munkatársai (2006) regionális gazdaságfejlesztésről írt impozáns munkájukban önálló fejezetben tárgyalták a régiók kapacitásának fejlesztésével összefüggő kérdéseket. A hangsúlyt – az endogén jellegű területi fejlődéssel összhangban – a következő tényezők alaposabb tanulmányozására helyezték: társadalmi tőke, infrastruktúra (különös tekintettel a tudásinfrastruktúrára), hatékony területi intézményrendszer, önálló területi igazgatás és menedzsment, a kollaboratív előnyöket¹ hasznosító kooperációs stratégiák, valamint a térségek gyors megújuló képessége, avagy újabb kifejezéssel élve rugalmassága. Cole (2006) a kapacitásépítés lényegét a térségi erőforrások összhangjának megteremtésében látta, és annak négy fontos pillérét emelte ki: hatékony intézményrendszer, bizalom, összeköttetés és kapcsolatok, területi identitás, valamint az üzleti környezetből fakadó sajátosságok (kötöttségek és lehetőségek).²

Horváth Gyula munkássága látszólag távol áll a regionális kapacitásfejlesztés, illetőleg a társadalmi jóllét témaköreinek mélyreható kutatásától. A figyelmes olvasó ugyanakkor több utalást is felfedezhet írásaiban a kutatási területéről. Munkáiban többnyire a területi egyenlőtlenségek tanulmányozására és a regionális politikai megközelítésre helyeződött a hangsúly, azonban foglalkozott a területi fejlődést befolyásoló és a posztindusztriális érára jellemző tényezőkkel, amelyek újabban a regionális kapacitásfejlesztés címszó alatt összegezhetők. Ezen kívül Horváth professzor szinte minden publikációjában fellelhető az a megközelítés, miszerint a kelet- és közép-európai tagállamok az uniós követelményeknek csak *decentralizált intézményekkel* képesek megfelelni, ami nemcsak közigazgatási kérdés, hanem a versenyképesség javítását szolgáló regionális kapacitásfejlesztési szükséglet is.³

Horváth (2006a, 2006b, 2013, 2014a, 2014b) több írásában mutatta be a decentralizációs reményeket és félelmeket, továbbá azt, hogy mely téren történt előrehaladás a regionalizált fejlesztéspolitikában. A kutató véleménye szerint a hatalommegosztás, a többszintű kormányzás intézményei és azok működésének minősége, valamint színvonala fokozzák a gazdasági teljesítőképeséget és a társadalmi jóllétet az egyes régiókban.

A posztindusztriális kor tényezői közül Horváth (2001) kezdetben az innováció szerepét, a humán erőforrások minőségét, valamint a K+F és a kulturális funkciók körét emelte ki, később a versenyképesség fokozására lehetőséget adó összetevők szélesebb spektrumát tanulmányozta. Horváth (2001) sorra vette azokat a feltételeket is, amelyeknek teljesülnie kell ahhoz, hogy a felsőoktatás képes legyen az innovatív rendszer elemeiként integráló feladatok ellátására.⁴ A helyi szintű beavatkozás közvetlen formái közül kiemelte az innovációk iránti nyitottságot és a régió szerkezetére jelentős hatást gyakorló vállalatok támogatását a hálózatok megszervezésében és a klaszterek kialakításában (Horváth 2006a), továbbá úgy vélte, hogy a decentralizáció mozgatórugói hatásosnak tűnnek a regionális specializációban (Horváth 2006b).

A nagyvárosok fejlődésének hajtóerői kapcsán külön kiemelte, hogy a gazdasági növekedés determinánsai közül lényeges a települések kulturális, tudományos és technikai miliője, elérhetősége és megközelíthetősége, továbbá azon városok szerepe értékelődik fel, amelyek komplex kínálattal jelentkeznek, és azt menedzselni is képesek (Horváth 2006c). Hozzátette, hogy a városok településhierarchiában elfoglalt helyét olyan új telepítési követelmények határozzák meg, amelyek szakítanak a mennyiségi fejlődéssel és az ezt kizárólagosan külső (városon vagy régióon kívüli) erőforrásokból fedező megközelítéssel, előnyben részesítve a belső erőforrásokat, valamint a kapcsolatépítés és kooperáció erősítésére alapozó fejlesztési irányokat (1. táblázat).

Horváth (2010, 2015) későbbi munkáiban, a tényezők (újra)tárgyalásakor a környezeti elemeket, az együttműködés tudatos és célirányos fejlesztését (pl. szakember-találkozók szervezése, a természettudományos és műszaki kutatások ipari kapcsolatainak erősítése), továbbá a népesség életminőségének gazdasági reálfolyamatokon kívüli szempontjait – köztük a társadalmi tőkét – is

1. táblázat: A városhierarchiában elfoglalt pozíciót befolyásoló tényezők
Factors determining the positions in the urban hierarchy

-
1. Nagyipari csoportok irányító központjainak jelenléte
 2. A termelési szerkezet diverzifikáltsága
 3. Felsőoktatási-kutatási bázisok
 4. Kísérleti fejlesztő helyek
 5. A népesség és az információk gyors mozgását biztosító infrastruktúra jelenléte (légi közlekedés, autópálya, telekommunikációs hálózatok)
 6. Az információk és az eszmék áramlását biztosító kapcsolati rendszerek (konferenciák, rendezvények, kiállítások) kiépültsége
 7. A termelő szolgáltatási hálózatok (üzleti tanácsadás, marketing, reklám, számítástechnika) jelenléte
 8. Pénzügyi erőforrások, támogatási rendszerek
 9. Innovációorientált fejlesztési stratégia, rendezési elvek
 10. Az oktatási, kulturális, pihenési és sportlétesítmények könnyű megközelíthetősége
 11. Magas színvonalú lakófunkciókat kielégíteni képes városrészek, negyedek
-

kiemelte, továbbá a térbeli fejlődés elemzése során a vázolt összetevők alaposabb feltárását fontos alapkutatói feladatként jelölte meg. Hozzátette, hogy a jóllét regionális különbségeit magyarázó okok feltárása elősegítheti a közpolitikai tervezését is (Horváth 2015).

A modern térformáló funkciók területi szerkezete rendkívül egyenlőtlen a Kárpát-medence régióiban. Mivel általánosságban, tágabb térségünkben jelentősebb kapacitásfejlesztés nem zajlott le az elmúlt pár évben, Horváth Gyula korábbi gondolatait ismétli meg hét-nyolc évvel később; eszerint térségünk regionális központjaiban továbbra is gyengék az üzleti szolgáltatások, nincsenek repülőterek, konferenciaközpontok és tudományos-technológiai parkok, valamint nemzetközi funkciók is elvéve találhatók. Rámutatott arra is, hogy Budapest és az európai fővárosok között sokkal kisebb a különbség, mint a vidéki nagyvárosok és a nyugat-európai regionális központok viszonylatában (Horváth 2006c, 2007, 2013, 2014a, 2014b). Az elmúlt időszakban lezajlott átszervezések nyomán az is megfigyelhető, hogy a korábbi, sokszor több évtizedes fejlődés nyomán kialakult regionális funkciók eltűnőben vannak (Horváth 2014a, 2014b). Ez egyértelműen megmutatkozik a hazai fejlesztéspolitikai intézményrendszer átalakulásában és a területi szereplők pozícióvesztésében. Megállapítható továbbá, hogy a határon túli magyarlakta területek gazdasági és kulturális fejlődését segítő tevékenységek nem veszik figyelembe a területi munkamegosztás szempontjait, és ezek a tevékenységek nem alkotnak egységes rendszert sem (Horváth 2010).

Horváth (2013, 2014a, 2014b) a társadalomirányítási hiányosságokat a közép- és kelet-európai K+F-intézmények területi szerkezetének konzerválódásában látta, és kiemelte, hogy a kutatási szervezetek ágazati átalakulását nem kísérte a regionális szerkezet kedvező változása. Annak ellenére, hogy a centrumtérségek súlya a térség több országában csökkent, a kutatóhelyek területi szerkezetére továbbra is az erőteljes fővárosi koncentráció jellemző. Véleménye szerint „a paradigmaváltás lényege az, hogy a spontán módon létrejött, viszonylag jelentős kutatási kapacitások további fejlődéséhez jól definiált célokat, az ezek megvalósulásához szolgáló eszközöket fogalmazzunk meg, vezető intézményeket jelöljünk ki, és koordinációs fórumokat hozunk létre” (Horváth 2010, 156.).

Sajnos az egyes régiók szoft adottságairól és az ezekkel összefüggő fejlesztések lehetséges irányáról nem tudjuk, hogy mely intézményektől várjuk a megoldást. Horváth (2014a, 2014b) olvasatában ha a tudásalapú gazdaságot tekintjük Magyarország (és a Kárpát-medence összes régiója – egészítjük ki a gondolatot) modernizációjában kiindulópontnak, akkor a tudás regionális termelése és megoszlása a jelenleginél sokkal arányosabb kell, hogy legyen, valamint elmondható az is, hogy pusztán támogatásokból nem lehet versenyképes társadalmat építeni (Horváth 2010). Horváth Gyula óva intett a provincialista gondolkodásmódtól, amely nem nyújt megfelelő keretet a modernizációhoz, hiszen a versenyképesség fokozása a helyi és a regionális tényezők összekapcsoló-

dásától, továbbá az extern hatások nagyságától függ (Horváth 2014a, 2014b). A jövőre nézve kiemelte, hogy a gazdasági növekedés kedvező hatásait a Kárpát-medencében élő valamennyi nemzetiségnek azonos módon kell éreznie (Horváth 2010).

Kapacitásmérés: módszertani dilemmák és javaslatok

Ha világos képet szeretnénk kapni a regionális kapacitások mint térformáló funkciók mértékéről, akkor olyan modellre van szükségünk, amely figyelembe veszi a területi (regionális) egyenlőtlenségek posztmodern korszaknak megfelelő lehető legtöbb háttérfaktorát. Természetesen vita tárgya lehet a kapacitásfejlesztés elemeinek meghatározása és az azok jellemzésére alkalmazandó indikátorok megválasztása. Továbbá korlátot jelent az empirikus kutatás során, hogy a kapacitásfejlesztéssel összefüggő fogalmakat és jelenségeket (pl. társadalmi tőke, tudásinfrastruktúra, hatékony intézményrendszer, kapcsolati tőke, bizalom, területi identitás) a nyilvánosan elérhető adatbázisok segítségével nem vagy nehezen lehet területi metszetben megragadni, vagyis az összetevők egy jelentős része rejtve marad.

Horváth (2006c) a városhierarchiában elfoglalt pozíciót befolyásoló, teoretikusan tárgyalt tényezőcsoportok mellett (1. táblázat) a városokra alkalmazott teljesítmény- és versenyképességi háttérmutatók közül a következőket javasolta:

- Munkaerőpiaci mutatók (munkanélküliségi ráta, aktivitási ráta, az ipari foglalkoztatottak aránya, a tercier szektorban foglalkoztatottak aránya, a pénzügyi és üzleti szolgáltatásokban foglalkoztatottak aránya, a tudományos-kutatási parkokban foglalkoztatottak száma, az egy vállalkozásra jutó foglalkoztatottak száma).
- Az infrastruktúra jelenlétére vonatkozó mutatók (légi megközelíthetőség, közúti megközelíthetőség, vasúti megközelíthetőség, ezer lakosra jutó személygépkocsi, repülőtéri utasforgalom).
- A gazdasági kapcsolatrendszer kiépültségével kapcsolatos mutatók (állandó vásár- és kiállítási terület, kongresszusi központ befogadóképessége, külföldi képviseltek száma).
- A közművelődési intézmények kiépültségével kapcsolatos mutatók (színházak száma, múzeumok száma).
- A felsőoktatással kapcsolatos mutatók (egyetemek száma, felsőfokú hallgatók száma, a felsőfokú végzettségűek aránya az össznépeességből).
- Néhány további, a fenti kategóriákba be nem sorolható mutató (a külföldi népesség aránya, a tőzsdén jegyzett nagyvállalati központok száma, egy főre jutó CO₂-kibocsátás).

A Kárpát-medence régiói című sorozat köteteinek sorozatszerkesztőjeként nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy a regionális fejlődést befolyásoló

tényezők több témakör mentén való bemutatásával (pl. oktatás, kultúra, közművelődés, gazdasági kapcsolatrendszerek, innovációs potenciál/kínálat, szociális ellátás) a lehető legteljesebb képet tárja a regionális fejlődés lehetőségeiről az olvasók elé. Megjegyzendő, hogy a leírások mögötti statisztikai vizsgálatok többnyire néhány alapindikátorra szorítkoztak, így rendszerint elmaradt a regionális kapacitásfejlesztés kapcsán lényeges belső tartalmak megragadása, valamint az ehhez kapcsolódó lehetséges fejlődési pályák értékelése.

A minőségi elemek mélyrehatóbb analízisével és az egyedi mérési technikák kidolgozásával kapcsolatosan a következő lényeges feladatok adódnak véleményünk szerint:

1. El kellene szakadni a jól bevált módszertani receptektől, így például a makroszintű mutatók helyi szintű transzformációtól. A regionális és városfejlődés szoft elemeire szükséges fordítani a figyelmet, amelyek releváns, helyi szinten értelmezhető mutatók kialakítását teszik lehetővé, függetlenül attól, hogy aggregálhatók-e magasabb területi (megyei, regionális, országos) szintre.
2. A vizsgálatok fókuszába nem az egyes tényezők (mutatók, indikátorok) egymásmellettségét, egyesével való elemzését kellene helyezni, hanem azt kellene vizsgálni, hogy a különböző tényezők összetartozása milyen erősségű (erre léteznek kifinomult többváltozós statisztikai módszerek), és ez alapján kellene nyilatkozni a területi egyenlőtlenségek mértékéről.
3. A vizsgált esettanulmányokban szereplő városokról, régiókról stb. csomóponti szemléletben, illetőleg hálózatként kellene gondolkodni. Megjegyzendő, hogy a KSH az elmúlt bő tíz évben folyamatosan gyűjtött adatokat az ország területén található településegységekre, amelyek viszonylag jó közelítést adják a csomóponti régióknak, funkcionális térségeknek és vonzáskörzeteknek.
4. Választ kell találni arra, hogy térségi-területi olvasatban miként lehet minősíteni a társadalmi tőkét, a kapcsolati tőkét és a hatékony intézményrendszert. Ezek elsősorban minőségi és nem mennyiségi kategóriák, szemben azzal, ahogy a kutatók többsége jelenleg értelmezi. Sok felesleges energia fordítódik e komponensek metrikus skálán való mérési szempontjainak kidolgozására, holott a társadalmi és a kapcsolati tőke eltérése nem a mennyiségben mérhető, mi több, valójában nem is a különbség értelmezésén van a hangsúly, hanem a jelenségek egyes térségekben megnyilvánuló sajátos, sokszor össze nem egyeztethető attribútumain.
5. Régióink és városaink adottságait és lehetőségeit tágabb környezetünkben (Kárpát-medence, Kelet-Közép-Európa stb.) is be kell mutatni, így a jövőben egységes empirikus adatbankra lenne szükség. Jelenleg komoly erőfeszítést igényel az adatok összegyűjtése a Kárpát-medence régióira, mivel hét-nyolc ország statisztikai adatbázisát szükséges egyesével átnézni.

Összegzés: a regionális kapacitásfejlesztés és a regionális rugalmasság néhány összefüggése

A területi fejlődés strukturális és funkcionális komponenseinek nyomon követése elengedhetetlen feladat a területi tudományokban. Kétségtelen, hogy a regionális kapacitások, a területi egyenlőtlenségek és bizonyos szakpolitikai megfontolások szorosan összefonódnak, miközben nemcsak a tudomány, hanem a politika is keresi azokat a tényezőket, melyek a városok és régiók pozíciójának javítását szolgálhatják. A területi fejlődést és fejlesztést szolgáló területi tényezők és adottságok, valamint a területpolitikai ügyek tárgyalásánál (legalább) két markánsabb irány figyelhető meg. Míg a kutatók egy csoportja a területi adottságok tanulmányozásából vezet le szakpolitikai ajánlásokat, addig más kutatók – köztük Horváth Gyula – munkái a szakpolitikai vonatkozásokat – a professzor esetében szinte mindenütt a decentralizációt – alapul véve világítanak rá a területi fejlődést meghatározó tényezőkre és kapacitásokra.⁵ Mindkettő járható út, az egyik vagy a másik melletti elköteleződés elsősorban kutatói beállítottság kérdése.

A témakör jövőbeni kutatási irányjaival összefüggésben élénk diskurzus bontakozott ki a területi vagy regionális rugalmasság megközelítése körül. A témakör gyökerei ugyan az 1970-es évekre vezetnek vissza (Holling 1973), azonban ma is helytálló az a megállapítás, miszerint a természeti katasztrófáknak, a társadalmi megrázkódtatásoknak komoly gazdasági következményei vannak, továbbá a kedvezőtlen helyzet nem feltétlenül hat teljes országokra, inkább az egyes államok bizonyos térségeire (régióira), városaira. Az utóbbi években számos példa illusztrálta ezt (pl. a Katrina hurrikán, az indonéziai szökőár, a fukusimai atombaleset, avagy a 2008-ban kezdődött pénzügyi válság térségenként eltérő hatásai). A fenti megállapítások elméleti kutatások és empirikus elemzések sorozatát indította útjára a nemzetközi tudományos életben (pl. Christopherson, Michie, Tyler 2010; ESPON 2014; Martin 2012; Müller 2011; Simmie, Martin 2010).⁶ Számos kérdés a térségek önszervező erejének megerősítésével és megújuló képességével kapcsolatos, amely a térségi kapacitások függvénye.

Horváth (2006c) a városok önirányító modelljének egyik fő motíváló tényezőjét a strukturális változások megtervezésében látta, amely a globális szerkezeti változások kedvező és kedvezőtlen adottságainak mérlegelését, továbbá az átalakulás várható hatásainak előrejelzését teszi szükségessé. A 2008-ban kezdődött pénzügyi válság kapcsán kiemelte, hogy a versenyképesség és a fenntarthatóság követelményei még markánsabb hangsúlyt kaptak, és a válságból való kilábalás fontos összetevőiként a helyi és a regionális közösségek hozzájárulását, a megvalósítás kulcskérdéseként pedig a döntési hatalom újraosztásának szükségességét, vagyis a különböző stratégiai szintű döntések fontosságát emelte ki (Horváth 2014b).

Kétségtelen, hogy a világgazdaság komoly gazdasági megrázkódtatáson ment keresztül a 2008-ban kezdődött pénzügyi válság után. A recesszió területi-

társzerkezeti hatásai és következményei egyelőre feltáratlanok. Szinte teljes bizonyossággal állítható, hogy a régiók nem egyformán érintettek a pénzügyi válságban, hiszen országonként különbözik a makrogazdasági környezet, továbbá eltér az egyes térségek fejlettségi szintje, különböznek endogén erőforrásai és kapacitásai. A témakörrel összefüggő legfontosabb közös tudományos és szakpolitikai feladat az, hogy az alsóbb területi szinteken megjelenő veszélyek és kockázatok természetét alaposabban tanulmányozni kell, valamint szükséges feltárni, hogy egyes térségek és régiók miért képesek gyorsabban kilábalni a válságból, mitől ellenállóbbak, alkalmazkodóbbak, mint mások.

Jegyzetek

- 1 A Michael E. Porter nevéhez köthető komparatív előnyök mellett újabban nagyobb hangsúly helyeződött az együttműködésből és stratégiai szövetségekből fakadó ún. kollaboratív előnyökre. A kifejezés fő kimunkálója, Chris Huxham olvasatában a kollaboratív előnyök az üzleti szervezetek közötti szinergiára és partnerségre, a kollektív döntésekre és a közös jövőképre utalnak (Huxham 1993). A fogalom területi tudományokban (elsősorban a regionális gazdaságtanban és a helyi gazdaságfejlesztésben) való megjelenése és érvényesülése a klaszteralapú stratégiákhoz köthető.
- 2 Stimson, Stough és Roberts (2006) a témakör tárgyalásakor a technológiai fejlődés romeri megközelítését, a Winter és Nelson által tárgyalt evolúciós irányzatot, valamint Krugman új gazdaságföldrajzát tekintették kiindulópontnak. Cole (2006) a kutatási terület háttérével összefüggésben a lokális szint felértékelődését, az alulról szerveződő gazdaságfejlesztést, a regionális specializációt és az ezzel összefüggő területi stratégiai kérdéseket, valamint a regionális identitás (kulturális regionalizmus) előtérbe kerülését hangsúlyozta.
- 3 Hasonló megközelítés nyomozható Cole (2006) munkájában és az UNDP (2007) által publikált jelentésben, amelyekben mélyrehatóan foglalkoztak a regionális kapacitásfejlesztés és a decentralizáció összefüggéseivel.
- 4 Ezek a feltételek összefoglalva a következők: 1. A kutatást a felsőoktatás egyik alapfunkciójának kell minősíteni. 2. A nemzeti és a regionális szervezeteknek megfelelő ösztönzőkkel kell támogatniuk a felsőoktatás és a gazdaság szervezett együttműködését. 3. A felsőoktatás szervezetének alkalmasnak kell lennie a technológiai és a gazdasági funkciók generálására. 4. A felsőoktatásnak területileg decentralizálnak kell lennie, intézményi méreteiben el kell érnie azt a kritikus tömeget, amely a funkciók gyakorlásához szükséges.
- 5 Ebben a megközelítésben Horváth Gyula munkássága többnyire a regional studies szemléletéhez, mint a regional science beállítódásához áll közelebb. Bár a két megközelítés egyre inkább „egymásba mosódik”, így megkülönböztetésük napjainkban már nem olyan egyértelmű, mint korábban, Horváth Gyula (intézmény)vezetői és kutatási aktivitása, habitusa jobban tapad a Sir Peter G. Hall angol urbanista-településtervező által képviselt regional studies irányzatához, mint a Walter Isard amerikai közgazdász által képviselt regional science-hez. Ezen kívül Horváth Gyula írásai többnyire a regional studies-ra jellemző normatív, eklektikus és kvalitatív módszertanra épültek, amelyek eleve közelebb állnak a politikai diskurzushoz, mint a pozitív, formális modelleken és empirikus-matematikai megközelítéseken nyugvó regional science (vö. McCann 2007).
- 6 Magyarországon a témakör feldolgozása és a megállapítások szerény adaptálása már elkezdődött (pl. Tóth 2012).

Irodalom

- Bolger, J. (2000): Capacity development: why, what and how. *Capacity Development Occasional Series*, 1., 1–8.
- Christopherson, S., Michie, J., Tyler, P. (2010): Regional resilience: theoretical and empirical perspectives. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 1., 3–10. <http://doi.org/ff6pdd>
- Cole, A. (2006): *Beyond devolution and decentralisation. Building regional capacity in Wales and Brittany*. Manchester University Press, Manchester, New York <http://doi.org/bscd>
- Eade, D. (2005 [1997]): *Capacity-building. An approach to people-centred development*. Oxfam GB, Oxford
- ESPON (2014): *Economic crisis: resilience of regions*. Final report. Applied research 2013/124/2012. ESPON, Cardiff University
- Holling, C. S. (1973): Resilience and stability of ecological systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4., 1–23. <http://doi.org/bctp75>
- Horváth Gy. (2001): *Európai regionális politika*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, Pécs
- Horváth Gy. (2006a): Bevezetés. A gazdasági tér versenyképességének elemei. In: Horváth Gy. (szerk.): *Régiók és települések versenyképessége*. MTA RKK, Pécs, 9–34.
- Horváth Gy. (2006b): Regionális versenyképesség Európában. In: Horváth Gy. (szerk.): *Régiók és települések versenyképessége*. MTA RKK, Pécs, 84–105.
- Horváth Gy. (2006c): Régióközpontok Európában. In: Györi R., Hajdú Z. (szerk.): *Kárpát-medence: Települések, tájak, régiók, térsztruktúrák*. MTA RKK, Dialóg Campus Kiadó, Pécs, Budapest, 171–191.
- Horváth Gy. (2007): Régióközpontok Európában. *Magyar Tudomány*, 6., 704–720.
- Horváth Gy. (2010): Gondolatok a Kárpát-medencei magyar közösségek regionális együttműködésének fejlesztéséhez. In: Fábíán A. (szerk.): *Párbeszéd és együttműködés. Területfejlesztési Szabadegyetem 2006–2010*. Nyugat-magyarországi Egyetemi Kiadó, Sopron, 147–159.
- Horváth Gy. (2013): A kelet-közép-európai területi fejlődés két komponenséről. *Közép-Európai Közlemények*, 1–2., 201–210.
- Horváth Gy. (2014a): A decentralizáció hasznáról. In: Berki M., Halász L. (szerk.): *A társadalom terei, a tér társadalma. Megújulás és fenntarthatóság a város- és térségfejlesztésben*. Art Weber Studio, Budapest, 25–39.
- Horváth Gy. (2014b): Az új regionális fejlődési paradigma két eleme Kelet-Közép-Európában: intézményi decentralizáció és kutatás-fejlesztés. *Erdélyi Múzeum*, 4., 21–35.
- Horváth Gy. (2015): Életkörülmények eltérő adottságú térségekben. *Magyar Tudomány*, 7., 893–895.
- Huxham, C. (1993): Pursuing collaborative advantage. *Journal of the Operational Research Society*, 6., 599–611. <http://doi.org/fqxgrg>
- Kaplan, A. (2000): Capacity building: shifting the paradigms of practice. *Development in Practice*, 3–4., 517–526. <http://doi.org/bddkc3>
- Linnell, D. (2003): *Evaluation of capacity building. Lessons from the field*. Alliance for Nonprofit Management, Washington
- Martin, R. (2012): Regional economic resilience, hysteresis and recessionary shocks. *Journal of Economic Geography*, 1., 1–32. <http://doi.org/bcb6pd>
- McCann, P. (2007): Observational equivalence? Regional studies and regional science. *Regional Studies*, 9., 1209–1221. <http://doi.org/bhmdg5>
- Müller, B. (2011): *Urban regional resilience: how do cities and regions deal with change?* Springer, Dordrecht, Heidelberg, New York, London
- OECD (2006): *The challenge of capacity development. Working towards good practice*. OECD, Paris
- Simmie, J., Martin, R. (2010): The economic resilience of regions: towards an evolutionary approach. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 1., 27–43. <http://doi.org/bzjfg3>
- Stimson, R. J., Stough, R. R., Roberts, B. H. (2006): *Regional economic development. Analysis and planning strategy*. Springer, Berlin, Heidelberg
- The World Bank (2009): *The capacity development results framework. A strategic and results-oriented approach to learning for capacity development*. The World Bank, Washington
- Tóth B. I. (2012): Regionális rugalmasság – rugalmas régiók. *Tér és Társadalom*, 2., 3–21.
- UNDP (2007): *Supporting capacities for integrated local development*. UNDP, New York
- UNDP (2008): *Support capacity development: the UNDP approach*. UNDP, New York